

Arabako ikastolen bilakaera

Josu Zubiaur

HIRU ARO

Arabako ikastolen bilakaerak hiru aro arras bereziak izan ditu. Hona hemen aroak eta berorien berezitasunak:

- Lehen aroa, 1967-1971: urtealdi honetan, lehen ikastola jaiotzen eta sendotzen da Gasteizen.
- Bigarren aroa, 1971-1976: lehen ikastolak ezartzen dira Bizkaia eta Gipuzkoaren mugakide diren haranetan.
- Hirugarren aroa, 1977.az gero: ikastolak Arabako lurralde osora hedatzen dira.

Ondoren, aipatu urtealdietan Arabako ikastolek izan duten bilakaera aztertuko dugu, ikaslegoa eta abar kontutan harturik.

Lehen aroa (1967-1971): OLABIDE IKASTOLA

1964.ean hasita, Izaskun Arruek euskarazko eskolak ematen dizkio bere etxean umetalde bati. Hauxe da hasiera. Geroztik, aipatu irakaslea Arabako lehen ikastolako andereño eta zuzendari izango da.

Gero, 1966.ean, euskaltzaleen bilera batzu egiten dira Estibalizko monastegian, Aita Isidro Baztarrikaren gidaritzapean, euskararen alde zerbait garrantzizkoago eta funtsezkoagorik egiteko asmotan.

Azkenik, 1967.eko udan, hogeitamar bat gurasok urrats sendo eta erabakiorra ematea pentsatzen dute, Estibalizen bertan.

Eta urte bereko urrian, Araba eta Gasteizko lehen ikastola irekitzen da, Jose Gamarra gasteiztar industriariak eskuzabalki utzitako txalet batetan. Hain zuzen, 1967-1968.eko lehen ikasturtea 85 haur eta 3 andereñorekin amaitzen da.

1968.eko urrian, bere bizitzako bigarren ikasturtea 171 ikasle-ekin hasten zuelarik, ikastola legezkatua izan zen, nahiz eta aurrekaldean harro asko ageri zen IKASTOLA izena debekatua eta bortxaz erretiratua gertatu.

Eta 1971.eko urrira arte, «Aita Raimundo Olabide» ikastolak («Olabide» izenez ezagunagoa) bakar-bakarrik ematen ditu Araban euskal mugimendu honen lehen pausoak. Bienbitartean, ikastola-mugimendua indar bizian ari zen hedatzen Bizkaian eta Gipuzkoan. Nafarroa, berriz, Arabaren antzera bide dabil artean, «menturaren» hastapenetan.

Olabide ikastolaren aroa

<i>Ikasturtea</i>	<i>Ikasleak</i>
1967/68	85
1968/69	171
1969/70	245
1970/71	334

Bigarren aroa (1971-1976): SEI IKASTOLA GEHIAGO

1971.eko urrian, Laudioko ikastola sortzen da Aiarako haranean, Arabako lehen ikastola Gasteiztik kanpora. Eskualde hau

berreuskalduntzearen premia biziro sentitzen zen herri honetan eta horra erantzuna eman, ikastolaren bidez.

Laudioren bidetik sartuko dira laister Aramaio eta Agurain, lehena 1974.ean eta bigarrena 1975.ean. Horrenbestez, 1975-1976.eko ikasturtean martxan daude ikastolak Arabako lau eskualderik iparraldekoenetan, hots, Bizkaia eta Gipuzkoaren mugakide direnetan. Hala nola:

- Laudioko ikastola, Aiarako Haranean.
- Aramaiokoa, Kantauriar Haranetan.
- Olabide, Durana, Ali eta Umandi, Gasteizen.
- Aguraingoa, izen bereko Haranean.

1971-1977.eko aroa

<i>Ikasturtea</i>	<i>Ikastolak</i>	<i>Ikasleak</i>	<i>Ikasle berriak</i>
1971/72	2	485	152
1972/73	3	674	189
1973/74	3	850	176
1974/75	4	1.049	199
1975/76	5	1.429	380
1976/77	7	1.812	383

Olabide Ikastolaren aroan, ikaslegoaren urteko hazkundea 84koa izan bazen, bigarren aro honen azkenaldian 380tik gora dabil. Ikusten denez, zifrak ez dira oso handiak artean, baina bai esanguratsuak.

Hirugarren aroa:

1977.az gero

1976. urteaz ikastolaren historialdi bat amaitzen da Araban. Eta horrenbestez gauza asko hasten dira aldatzen. Hala ere, jarrerak aldatzen dira batipat, ondorengo gertakari eta datuetan ikusiko denez.

Hemendik aurrera, ikastola eske hasten direnak ez dira tradizioz sentiberatasun handia duten eskualdeetako herriak soilik.

Bestalde, ez dago lehen bezalako bildurrik era guztietako erakunde ofizialei dirulaguntzak eta subentzioak eskatzeko.

Gainera, ez da ontzat ematen anarteko egoera estua, zeren ikastola lurpean bizitzera eta ia subertsiboki jokatzera behartua baitzegoen.

Horrela, 1977.az gero, Arabako Ikastolen Elkarteak probintzia osoan ikastolak ezartzeari ekiten dio argi eta garbi, baita urte gutxi aurretik euskarazko irakaskuntza eskatzea pentsaezina zatekeen eskualdeetan ere.

Tenore hartan, Arabako Diputazio Foralaren lehendakari Kaietano Ezkerra jauna zen, erakunde honek Ikastolen Elkarteak ofizialki ezagutzen duela. Bide batez, Euskararen Zerbitzurako Batzordearen barruan, Ikastolen Elkarteak hiru ikastolaren ordezkari onartzen dira, hau da, Laudioko, Aguraingo eta Olabide ikastolakoak eta horrenbestez, lehen aldiz Euskadin, Erakunde Publiko eta Ikastolaren arteko lankidetzari hasiera ematen zaio.

Ondorenak berehala azaldu ziren. Diputazioak bere erantzun-kizun subsidiarioa leporatzen du eta onartzen, Arabaren berreuskalduntzeari dagokionez, eta arlo honetan gehiago saiatzea erabakitzen du. Hala nola:

- Zuzenean Euskararen Zerbitzurako Batzordearen menpean zeuden ikastolak bultzatuz eta indartuz.
- Ezarriak zeuden ikastolei eta Elkarteak sortu nahi zituzten subentzio sendoak emanez, eta ez dirulaguntza sinboliko hutsak, aurreko garaietan bezala.

Horrela, 1977-78 ikasturterako, ordurarte funtzionatzen zuten zazpi ikastolei beste hauek biltzen zaizkie:

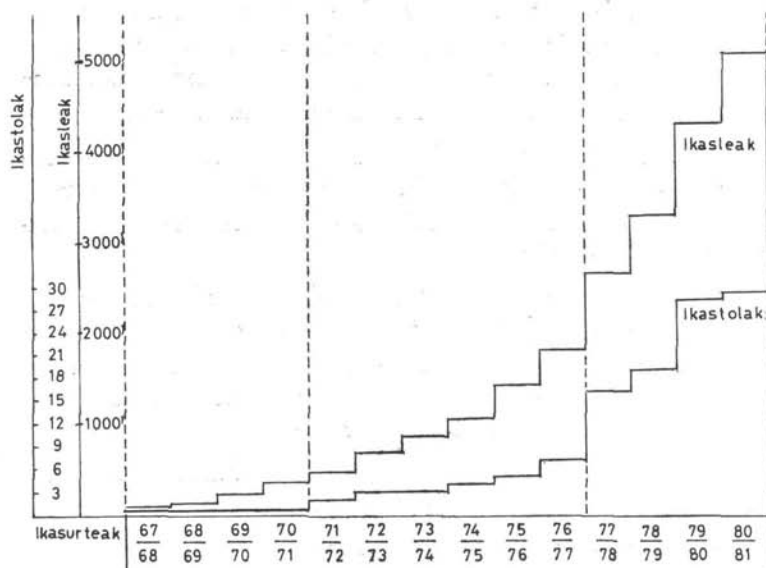
- Amurriokoa, Aiarako Haranean.
- Araiakoa eta Dulantzikoa, Aguraingo Haranean.
- Langraiz eta Abetxuko, Gasteizen.
- Legutiano, Kantauriar Haranetan.

Baina, batez ere, bi hauek dira aipagarrienak: Kanpezukoa eta Oiongoa, Arabako Errioxan biak. Horrenbestez, ikastola ezarria gelditzen da Arabako haran guztietan.

<i>Ikasturtea</i>	<i>Ikastola</i>	<i>Ikasleak</i>	<i>Ikasle berriak</i>
1977-78	16	2.654	842
1978-79	20	3.293	639
1979-80	28	4.277	984
1980-81	29	5.046	769

Ikus daitekeenez, 1977.etik honako aldi honetan, ikasleen urteko hazkundea 800dik gorakoa izan da, bataz beste jota. Ikus ondoko taula.

Ikastola eta ikasle kopuruaren bilakaera Araban, 1967-1968.etik 1980-1981.era arte

GAURREGUNGO EGOERA

Aditzera eman dugunez, 1980-1981 ikasturtearen hasieran, 29 ikastola ari dira Araban barrena, guztira 5.046 ikasle dituztelarik.

<i>Eskualdea</i>		Gela eta ikasleen kopurua							
Herria	Ikastola	Eskolaurrea	OHO	BBB	GUZTIRA				
<i>Kantauriar Haranak</i>									
Laudio	Laudio	9	203	10	252	19	455		
Amurrio	Amurrio	3	94	1	22	4	116		
Areta	Alpitxu	3	66			3	66		
Aiara	Etxaurren	2	28			2	28		
Luxaondo	Luxaondo	1	12			2	12		
Okondo	Okondo	1	10			1	10		
Artziniega	Artziniega	2	35			2	35		
	Azpitotala	21	448	11	274	33	722		
<i>Gorbeia mendinguruak</i>									
Aramaio	Aramaio	2	38	4	88	6	126		
Legutio	Legutiano	2	41	1	4	3	45		
	Azpitotala	4	79	5	92	9	171		
<i>Gasteiz</i>									
Gasteiz	Olabide	13	424	32	1.053	5	91	50	1.568
»	Toki Eder	15	452	4	125			19	577
»	Umandi	8	181	2	33			10	214
»	Berria	6	158					6	158
»	Ariznabarra	3	59					3	59
Durana	Ikasbidea	9	268	16	517			25	785
Ali	Ehari	7	179	2	28			9	207
Abetxuko	Abetxuko	3	58					2	58
Langrares	Langraiz	2	35					127	35
	Azpitotala	66	1.814	56	1.756	5	91	3	3.661

<i>Eskualdea</i>	Herria	Ikastola	Gela eta ikasleen kopurua							
			Eskolaurrea		OHO		BBB		GUZTIRA	
<i>Agurain</i>										
Agurain		P. L. de Larrea	4	77	4	48		8	125	
Dulantzi		Aiarako Andre Maria	2	45	1	11		3	56	
Araia		A. Umandi	2	37	2	24		4	61	
		Azpitotala	8	159	7	83		15	242	
<i>Kanpezu</i>										
Kanpezu		Ibernaloko Andre Maria	2	44				2	44	
Maeztu		J. B. Gamiz	1	12				1	12	
		Azpitotala	3	56				3	56	
<i>Arabako Errioxa</i>										
Labarka		Assa	2	33	1	7		3	40	
Eltziego		Zieko	2	30				2	30	
Biasteri		Errioxa	2	21				2	21	
Bastida		Bastida	2	28				2	28	
Lantziego		Lantziego	1	18	1	5		2	23	
Oion		San Vicente	3	46	1	6		4	52	
		Azpitotala	12	176	3	18		15	194	
		GUZTIRA	114	2.732	82	2.223	5	91	201	5.046

Aurreko koadro honetan ikus daiteke hobeki ikastola hauek eskualdeka nola banaturik dauden eta ikaslegoa mailaka nola sailkatzen den.

Koadro honen azterketa egiteko, honako puntuok sakonduko ditugu:

a) *Geografi banaketa eta hedapena edo sarrera.*

Ikastolak Arabako eskualde desberdinetan izan duen hedapena edo sarrera gaingiroki baloratzeko, hona hemen koadro orokor eta xume bat:

<i>Eskualdea</i>	<i>Biztanleak</i>	<i>Ikasleak</i>	<i>Ikasleen % Biztanleekiko</i>
Aiara	31.748	722	2,27
Kantauriar Haranak	5.776	171	2,96
Mendebaldeko Haranak	4.897	—	—
Gasteiz	172.701	3.661	2,10
Agurain	9.231	242	2,62
Kanpezu	3.982	56	1,40
Errioxa	9.862	194	1,97
GUZTIRA	238.197	5.046	2,12 (batezbestekoa)

Koadro honetatik ondorio hauek atera daitezke:

- Ikastolak Gasteizko eskualdean izan duen hedapena eta sarrera (ikaslego osoaren % 72) probintziako batezbestekoaren parekoa da egitez, eta hori oso positibotzat jo behar da, zeren etorkin gehiago baitago proportzioz Gasteizen (Euskal Herriaz kanpotik etorriak, alegia) beste eskualdeetan baino.
- Bizkaia eta Gipuzkoatik hurbil dauden beste hiru eskualdeek gainditu egiten dute batezbesteko portzentaia. Gisa da horrela gertatzea, zeren tradizioz sentiberatasun gehiago izan baitute beti ere euskararekiko.
- Azpimarratzekoa da, bestalde, ikastolak Kantauriar Haranetan eta Aramaion izan duen sarrera eta hedapena (% 2,96). Arrakasta hau Aramaiori zor zaio batipat (1.513 biztanletatik % 8,33 ikasle), azkeneko sei urteotan herri honetako ikasle guztiak ikastolan ibili baitira.

- Oraindainokoan ez dute atarramendu onik izan ikastola Zuia eta Zigoitian ezartzeko egin diren ahaleginek. Beste horrenbeste gertatu da Mendebaldeko Haranak deritzan eskualdeko herrietan (hor dago, hain zuzen, Gaubeako Uriona - Koartan-goko Zuhatzu - Zenbrana triangelua).
- Aipagarri da, halaber, Arabako Errioxaren erantzun positiboa, nahiz eta bertako oztopoak aski larriak izan, hala nola populazioaren barreiadura (17 herri eta 580 biztanle batez beste) eta euskal giroaren gabezia.

b) *Mailakako banaketa.*

<i>Mailak</i>	<i>Ikasleak</i>	<i>Adinak</i>	<i>Adinezko batezbestekoa</i>
2 urtekoak	254	2	127
Eskolaurrea	2.478	3-4-5	829
OHO	2.223	6-tik 13-ra	278
BBB	91	14-15-16	30
GUZTIRA	5.046	15	336

Datu hauek aztertzea oso interesgarri gertatzen da, batez ere ikasleagoak egin duen gorakoari begiratzen badiogu eta hazkunde horrek hurrengo urteetan izango dituen ondorenak gogoan hartzen baditugu. Izan ere, 1983-1984 ikasturterako, OHOkoko ikasleen kopurua 4.300 ingurukoa izango da eta BBBn 330 inguru izango dira ikasleak, azkeneko hauek 1986-1987.erako 660 izan daitezkeelarik eta 2.000 inguru 1990-1991.erako.

ZENBAIT ARAZO ETORKIZUNARI BEGIRA

a) *Plangintza.*

Arabian 700 herritik gora dira eta 55 udaletan taldekatuak daude, guztira 38.000 biztanle ozta-ozta osatzen dituztelarik. Biztanlegoaren sakabanaketa honek arazo larriak planteatzen ditu. Izan ere, Gasteiz, Laudio, Amurrio eta Aguraingo udalek baka-ririk eman dezakete behar bezainbateko ikasle-kopurua, ikastola-tarako soilik erabiliko diren ikastetxeak zentzuz muntatu ahal izateko.

Arazo hau nolabait konpondua izan da orain arte OHOk zentru estataletan, nahiz eta gela bakoitzerako ikasle gutxi bildu. Ikastoletan sistema bera ezartzeak zerbitzuen bikoizketa ekarriko luke eta horrek, dudarik gabe, gauregungo planteamenduak aldatzea eskatuko du.

Dena den, euskarazko irakaskuntza eskolaurrean antolatzeke, irtenbide arras bereziak eta berriak asmatu beharko dira aurreantzean.

b) *Pedagogi antolakuntza.*

Aurreko planteamenduetatik eratorritako arazo bereziek eta, bide batez, erdaldun ikasle goa euskaldundu beharrak, antolakuntza mailako egitura egokia eta hezkuntz programen kontrola eskatuko dute, halako ingurune sakabanatu eta zatikatu batetan.

c) *Irakasle goa.*

Hurrengo hiru urteotan, urteko 30 irakasle beharko dira gutxienez Araban. Gure ustez, ez da erraza izango eskakizun honi behar bezala erantzutea, baldin eta zenbait neurri hartzen ez badira.

Arabako Ikastolen Elkarteak euskalduntze-ikastaroak antolatu eta finantziatu ohi ditu, bere kabuz, arabar maisuentzat, arazoari irtenbide bat eman nahirik. Halaz guztiz, ekintza hau ezin daiteke izan irtenbidearen hasiera herbala besterik, zeren arazoaren larria ez baitago neurri honen bitartez behar bezala bideratzerik.

Bestalde, badirudi ez dela egingarri izango, ezta desiragarri ere, Euskadiko euskaldun eskualdeetatik datozkeen irakasleen eskizun egotea, besterik gabe.

Antzeko egoera eta are larriagoa ageri zaigu lizentziatuen arloan, zeren 1990-1991 ikasturterako ehun bat lizentziatu beharko baitira seguraski.

Garbi dago honenbestez, Euskal Herriko beste herrialdeetan planteatzen diren arazoez gainera, zailtasun eta oztopo bereziak suertatzen direla Araban. Hortaz, herrialde honen izaera eta egoera bereziari dagokion ikusmiraz konpondu beharko dira bertako ikastolaren auziak.

Esan gabe doa, oso mesedegarri gerta daitekeela, arlo honetan, Gasteiz Euskadiko hiriburu izatea. Izan ere, Euskal Gobernuako arduradunek hurbilagotik ezagut ditzakete arazoak eta, ondorioz, irtenbide egokiak aurkitzea ere errazago gerta daiteke.

Euskaratzailea: **Joxe Lizarralde**
J. Z.

HISTORIA DE LA IKASTOLA EN ALAVA HISTOIRE DE L'IKASTOLA EN ALAVA

1. Historia

La historia de la ikastola en Alava abarca tres períodos.

a) 1967-71: Olabide

Desde 1964 Izaskun Arrue imparte clases de euskera en su propio domicilio. Desde 1966 se realizan en Estibalz reuniones de euskaltzales que en 1967-68 abren la primera ikastola de Gasteiz en un chalet cedido por un industrial. Los alumnos aumentan rápidamente. En 1970-71 éstos son 334.

b) 1971-1976: Seis ikastolas más

La conciencia de reeuskaldunización se expande. Para 1975-1976 se abren ikastolas en las 4 comarcas más septentrionales: en Laudio (1971), Aramaiona (1974), Salvatierra (1975). En Gasteiz se han inaugurado tres más. Los alumnos en 1976-1977 ascienden a 1.812, con un crecimiento de unos 380 alumnos en los últimos cursos.

c) A partir de 1977

En 1977 la Federación de ikastolas de Alava lanza una campaña de expansión hacia todas las zonas de la Provincia. Logra el reconocimiento oficial por parte de la Diputación Foral. Esta acepta a tres ikastolas en la Comisión del Servicio del Vascongado. Ello supone el inicio de una colaboración Ente público - ikastola, sin precedente en Euskadi. Gracias a estos pasos las subvenciones dejan de ser simbólicas. A las 7 ikastolas de 1976-1977 se van sumando otras nuevas en los valles de Ayala, Salvatierra, Vitoria, en los Valles Cantábricos y hasta en Campezo y en la Rioja Alavesa.

2. Situación actual

En 1980-81 hay 29 ikastolas con 5.046 alumnos.

a) Distribución geográfica y penetración

La penetración en la zona de Vitoria coincide con la media provincial. Superan el porcentaje medio las tres comarcas más próximas a Gulpúzcoa y Vizcaya. Destaca Aramayona, donde todos los alumnos han entrado en la ikastola. No ha sido posible abrir ninguna ikastola en Zuya y Cigoitia y

en los Valles Occidentales. La respuesta de la Rioja Alavesa resulta asimismo muy positiva, dadas la dispersión de la población y carencia de ambiente euskaldun.

b) Distribución por niveles

Los datos ofrecidos en el cuadro son muy elocuentes respecto al ritmo de crecimiento. Los 2.223 alumnos actuales de EGB, en 1983-1984 serán cerca de 4.300; y los 91 de BUP actual pueden ser 330 en 1983-1984 y cerca de 2.000 en 1990-1991.

3. Problemas de cara a un futuro

a) Planificación

Más de 700 pueblos agrupados en 55 municipios totalizan apenas 38.000 habitantes. Sólo 4 municipios (Vitoria, Llodio, Amurrio, Salvatierra) garantizan la existencia de ikastolas con utilización exclusiva. La aplicación del sistema de la concentración escolar en los centros estatales a las ikastolas, exigirá modificar los planteamientos actuales y buscar soluciones originales para enseñar el euskara a nivel de preescolar.

b) Organización pedagógica

Los problemas anteriores más los relativos a la yuxtaposición del progreso de euskaldunización de un alumnado castellano-parlante demandan una adecuada organización y control de los programas educativos.

c) Profesorado

En los próximos 3 años se requerirán 30 irakasles por año. La Federación ha organizado cursos de euskaldunización para maestros alaveses. Pero ello es sólo el inicio de la solución de un problema que supera ampliamente las posibilidades de dicha iniciativa. Además no parece posible ni deseable disponer de profesorado procedente únicamente de las áreas euskaldunes.

Algo parecido ocurrirá respecto a los licenciados. En 1990-1991 se necesitará un centenar.

Junto a las dificultades comunes a otras zonas de Euskadi, Alava tiene otras peculiares. Pero, a su vez, la capitalidad de Vitoria es un factor muy favorecedor para la búsqueda de soluciones.

1. Historique

L'histoire de l'ikastola en Alava comprend trois périodes.

a) 1967-1971 : Olabide

Dès 1964 Izaskun Arrue donne des cours de basque dans son domicile. A partir de 1966 ont lieu à Estibalitz des réunions d'euskaltzales qui ouvrent en 1967-68 la première ikastola de Gasteiz dans un chalet cédé par un industriel. Les élèves augmentent rapidement. Ils sont au nombre de 334 en 1970-1971.

b) 1971-1976 : six ikastolas de plus

La conscience de rebasquisation s'étend. En 1975-76 on ouvre des ikastolas dans les quatre régions les plus septentrionales : à Laudio (1971), Aramaiona (1974), Salvatierra (1975). A Gasteiz on en inaugure trois de plus. En 1976-77 les élèves sont au nombre de 1.812, avec une augmentation de 380 élèves dans les derniers cours.

c) A partir de 1977

En 1977 la fédération des ikastolas d'Alava lance une campagne d'expansion vers toutes les zones de la province. Elle obtient la reconnaissance officielle de la part de la Diputation forale. Celle-ci accepte trois ikastolas dans la commission du service du basque. Ceci suppose une collaboration organisme public - ikastola, sans précédent en Euskadi. Grâce à ces progrès les subventions cessent d'être symboliques. Aux sept ikastolas de 1976-1977 s'ajoutent d'autres nouvelles ikastolas dans les vallées d'Ayala, Salvatierra, Vitoria, dans les vallées cantabriques et même à Campezo et dans la Rioja alavaise.

2. Situation actuelle

En 1980-1981 il y a 29 ikastolas avec 5.046 élèves.

a) Distribution géographique et pénétration

La pénétration dans la zone de Vitoria coïncide avec la moyenne provinciale. Les trois régions les plus proches au Guipuzcoa et à la Biscaye dépassent le pourcentage moyen. A Aramayona tous les élèves sont entrés à la ikastola. Il a été impossible d'ouvrir des ikastolas à Zuya et à Cigoitia et dans les vallées occidentales. La réponse de la Rioja alavaise est très positive, vu la dispersion de la population et l'absence d'ambiance basque.

b) Distribution par niveaux

Les données exposées dans le tableau sont très éloquentes quant au rythme de croissance. Les 2.223 élèves actuels de EGB seront, en 1983-1984, au nombre de 4.300 ; et les 91 du BUP actuel seront au nombre de 330 en 1983-1984 et près de 2.000 en 1990-1991.

3. Problèmes quant à l'avenir

a) Planification

Plus de 700 villages groupés en 55 municipalités totalisent à peine 38.000 habitants. Seules quatre municipalités (Vitoria, Llodio, Amurrio, Salvatierra) garantissent l'existence des ikastolas à utilisation exclusive. L'application du système de la concentration scolaire dans les centres de l'état aux ikastolas exige la modification des positions actuelles et la recherche de solutions originales pour enseigner le basque au niveau pré-scolaire.

b) Organisation pédagogique

Les problèmes antérieurs plus ceux qui ont trait à la juxtaposition du progrès de la basquisation d'un élève hispanophone exigent une organisation adaptée et le contrôle des programmes éducatifs.

c) Professorat

Dans les trois prochaines années on aura besoin de 30 professeurs par an. La Fédération a organisé des cours de basquisation pour les institutrices alavaises. C'est seulement le début de la solution d'un problème qui dépasse largement les possibilités de cette initiative. De plus, il semble impossible et non souhaitable de disposer de professeurs provenant de zones basco-phones.

Le même phénomène se produira avec les licenciés. En 1990-1991, il en faudra une centaine.

Ainsi, en plus des difficultés communes à d'autres zones d'Euskadi, la province d'Alava en a d'autres particulières. Cependant, le fait que Vitoria soit la capitale, est un facteur très positif pour la recherche de solutions.